

по-ново време стремежитѣ на спахиитѣ повечето били насочени, какъ да превърнатъ спахилѣцитѣ си въ чифлици.

Мохамеданитѣ били привилегированата класа отъ населението; християнитѣ (раята) били всѣкакъ притѣснявани. Стѣснени били въ облѣклото, нѣмали право да строятъ черкви и камбанитѣ отъ тѣхъ били иззети. Отвлечането на християнки-девойки, подъ владичеството на турцитѣ до най-ново време, било най-обикновено явление. Освенъ *харача* — личенъ данѣкъ, който се плащаль всѣка година отъ всѣки християнинъ, достигналъ 14-годишна възраст; освенъ десетѣка отъ всички произведения и данѣкъ върху добитѣка, надъ християнската рая тежала още и чокойщина (кулукъ) на спахиитѣ и всевъзможни произволни берии въ полза на пашитѣ и на санджакъ-беговетѣ. Най-ужасенъ, обаче, билъ повтарящиятъ се всѣки петъ години наборъ на най-добритѣ 10—12-годишни момчета за еничерския корпусъ. Градоветѣ се откупували отъ него съ голѣма сума пари. Едва въ 1638 г. при Мурадъ IV билъ отмѣненъ тоя десетѣкъ на момчета³. Страшни дни преживявали градоветѣ и селата, презъ които преминавали турскитѣ войски. Недействителността на свидетелството на християнитѣ и честитѣ смъртни наказания превръщали правосъдието въ истинско мъчилище за хора. Нѣма нищо за чудене, че при такива обстоятелства характерътъ на мохамеданитѣ станаль надмененъ и гордъ, докато християнитѣ станали боязливи и покорни.

Обаче, по-лоши времена настанали за християнитѣ само тогава, когато мощта на османитѣ почнала да пада. Въ XVI вѣкъ, когато властѣта на султанитѣ била въ апогея си, въ Турция имало още сигурни права и привилегии, оживена търговия, богати градове, цвѣтущи занаяти, добри пѣтища и великолеппи постройки. Господстващиятъ турски народъ не билъ тогава, разбира се, тъй грохналь, изроденъ и разваленъ, както сега. Църковната и общинска автономия на християнитѣ никога не била нарушена.

Ясна картина за тѣзи времена представя „Канунъ-намѣ“ (законникътъ) на Румелия, който дава съ най-малки подробности финанситѣ, данѣцитѣ и митата, и при това често дава понятия за правнитѣ отношения на християни къмъ мусулмани⁴. Въ разни санджаци били въ сила разни закони, дори мѣрките за зѣрненитѣ храни не били навсѣкжде еднакви. Едно точно проучване единъ день ще покаже, колко тогавашни институти сѣ били турски и колко предитурски, срѣдновѣковни. Въ Търново и въ Смедерево мохамеданскиятъ началникъ се наричалъ дори въ сегашния вѣкъ *войвода*. Мѣстното християнско болярство изчезвало бавно; най-дълго жупани, войводи и князове се запазили на западъ, въ Херцеговина⁵. Но и въ България, както видѣхме, още въ XV вѣкъ, и дори по-късно имало още болярски семейства.

По-голѣмата частъ отъ османското царство въ Европа била неселена отъ славянски племена. Много славяни чрезъ приемането на ислама си пробили пѣтъ къмъ най-висшитѣ държавни длѣжности. Впрочемъ, това сѣ били почти изключително бошнауци и херцеговинци, много рѣдко българи. Въ XVI в., особено при известния великъ везиръ *Мохамедъ Соколовичъ* — херцеговинецъ⁶, половината отъ съвета на везиритѣ се състояла отъ славяни-мохамедани, които заемали сѣщо навсѣкжде длѣжности на беглербегове, капуданъ-паши (адмиралы) и управители на отдѣлни провинции. Къмъ края на сегашния вѣкъ най-голѣмо влияние върху султана имали трима велики везири отъ славянитѣ, между тѣхъ българинътъ *Мехмедъ*, човѣкъ отъ доленъ произходъ, роденъ нѣгде между София и Косово поле, дошълъ въ Цариградъ като робъ, гдето отначало служилъ на султана като бръснарь и постепенно се издигналъ до великъ везиръ⁷.

Споредъ свидетелството на Павелъ Иовия (1531) и други, почти цѣлиятъ еничерски корпусъ говорилъ по славянски. Споредъ думитѣ на Луиджи Ба-